

УДК 281.93:273

Марина Кругляк

**ІСТОРИК Б. А. КРУГЛЯК ПРО ІСТОРІЮ І СЬОГОДЕННЯ
(З ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ СПАДЩИНИ ПЕРІОДУ "ПЕРЕБУДОВИ")**

У статті автор подає значний біографічний матеріал й, по суті, знайомить широкий загал з постаттю маловідомого в Україні, але авторитетного у вузьких колах дослідника економічної історії України, академіка Бориса Кругляка. На прикладі публіцистичної спадщини ученого, виданої у період "перебудови", показано еволюцію суспільних поглядів радянської інтелігенції на історію і сьогодення від комуністичної платформи – до справжнього плюралізму й демократизму.

Ключові слова: "перебудова", публіцистика, партійність, комуністична ідеологія, плюралізм.

3 травня 2014 р. виповнилося б 80 років від дня народження доктора історичних наук, професора, академіка Нью-Йоркської Академії наук Бориса Абрамовича Кругляка. На жаль, 28 лютого 1996 р. серце видатного ученого перестало битися, проте його праці, зокрема, присвячені економічній історії України, є актуальними й нині.

До ювілею ученого у вересні 2014 р. у житомирському видавництві "Волинь" вийшов друком збірник праць, спогадів і матеріалів "Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу". 20 жовтня 2014 р. у стінах Житомирського державного університету імені Івана Франка відбувся "круглий стіл", присвячений презентації книги. Серед учасників заходу були учні Бориса Абрамовича – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка В. Венгерська, кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України В. Молчанов, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка І. Власюк та інші.

Книга умовно складається з двох частин. Перший розділ присвячений матеріалам і спогадам про Б. Кругляка, другий являє собою його праці і публікації з питань економічної історії, історії економічних вчень, міркування про історію і сьогодення, краєзнавчі матеріали. У контексті цієї статті хотілося б звернути увагу саме на групу публіцистичних розвідок Б. Кругляка, написану ним у період "перебудови" наприкінці 1980-х рр. у м. Сизрань Куйбишевської (нині – Самарської області, Російська Федерація). Адже саме у ті роки відбувався процес переоцінки цінностей, перегляду усталених шаблонів на місце особистості в історії, руйнування стереотипів й формування нової методології історичного пізнання.

Життєвий шлях Бориса Абрамовича Кругляка був непростим. Народився він 3 травня 1934 р. у родині житомирських службовців, 1941 р. опинився із матір'ю в евакуації у Свердловську. 1942 р. став напівсиротою, адже батько без вісти пропав під Сталінградом. Потім було повернення в Україну 1944 р. – через опалені й зруйновані війною Ізюм на Харківщині, Шостку на Сумщині – до рідного Житомира. Упродовж 1951–1955 рр. навчання на історичному відділенні історико-філологічного факультету Житомирського державного педагогічного інституту імені Івана Франка, а потім – недовга педагогічна діяльність у Бистрицькій середній школі Ружинського району Житомирської області, служба в армії, вчителювання у школах Житомира. Одночасно з цим Б. Кругляк активно займається туристичною діяльністю, працюючи завідувачем відділу туризму палацу піонерів і школярів [1, арк. 1–3].

Та історика вабить наука. З 1962 р. Борис Абрамович починає публікуватися на сторінках місцевої преси (газети "Радянська Житомирщина", "Комсомольська зірка"), а з 1968 р. – на шпальтах наукових видань, й серед них – "Українського історичного журналу". У 1977 р. Б. Кругляк першим серед усіх істориків Житомирщини став кандидатом наук з вітчизняної історії. Однак, попри такі здобутки, місця у вищій школі рідного краю не знайшлося. Як це не парадоксально, Б. Кругляка почали цькувати як "агента на користь "світового сіонізму" й "безрідного космополіта" [2, с. 29], а також як "українського буржуазного націоналіста" [3, с. 30]. Бажаючи викладати для студентів, а не продовжувати учителювання, Борис Абрамович залишає Україну й переїжджає до містечка Сизрань Куйбишевської області, де працює у місцевому політехнічному інституті, спочатку доцентом кафедри суспільних наук, а згодом (1983 р.) й деканом механічного факультету.

Та навіть будучи на чужині, Борис Абрамович не пориває зв'язків із Україною. Він розпочинає роботу над докторською дисертацією "Внутрішня торгівля в Україні наприкінці XIX – на початку

XX ст.", продовжує друкуватися на сторінках фахових видань ("Український історичний журнал", "Вітчизняна історія", "Історія народного господарства та економічної думки"), бере участь у роботі всесоюзних, республіканських й регіональних конференцій, причому пише свої праці українською мовою, хоч й перебуває в Росії [3, с. 30]. Активно займається популяризацією історії України на шпальтах сизранської місцевої преси, міркує про історію й сьогодення на сторінках газети "Красный Октябрь" [4, с. 7–9].

Безперечно, Б. Кругляк був доволі відомою й непересічною постаттю у російській глибинці. Не можна також назвати "сизранський" період життя засланням, як це прагне зробити дехто з сучасних науковців. Втім, Україна, рідна домівка, вабила, і Б. Кругляк у перші ж роки незалежності України вирішує повернутися додому, до рідного Житомира, аби тут втілити у життя все те, що не могло бути втілене жодним чином на чужині. А це й захист докторської дисертації (1994 р.), й завідування кафедрою соціально-політичних і гуманітарних наук Житомирського інженерно-технологічного інституту, робота віце-головою відновленого "Товариства дослідників Волині", відкриття аспірантури, співпраця з Волинським державним університетом імені Лесі Українки та Інститутом історії України НАН України, опонування дисертацій, отримання звання академіка Нью-Йоркської Академії наук (1994 р.), численні виступи на радіо й телебаченні. Однак втілити у життя усе заплановане не вдалося. В останній раз не витримало серце, стомлене війною, повоєнними негараздами, наслідками втілення у життя принципів "ленінської національної політики", цькуванням й заздощами тих, хто й близько не міг зрівнятися за рівнем обширу думки з академіком, але прагнув лаврів. 28 лютого 1996 р. Бориса Абрамовича Кругляка не стало. Однак його учні продовжили розпочату ним справу, вдало захистивши кандидатські, а дехто (І. Ярмошик, В. Венгурська) й докторські дисертації. Окрім видання ювілейної книги, у планах житомирської інтелігенції відкриття меморіальної дошки на будівлі Житомирської загальноосвітньої школи № 32, а також цикл телерепортажів. З 2004 р. у Держархіві Житомирської обл. існує особовий фонд Б. Кругляка (Ф-Р 6502, оп. 1, 20 справ), у Житомирському державному технологічному університеті підготовлено присвячений науковцеві стенд [5, с. 18–19].

Міркування про проблеми сьогодення часів "перебудови", яку Борис Абрамович ідеологічно підтримував, яскраво простежуються у серії публікацій у сизранській газеті "Красный Октябрь". Наприклад, у статті "Зберегти світ від ядерної катастрофи" (1986 р.) історик доводить неприпустимість війни як катастрофи для людства. Дві світові війни забрали близько 70 млн життів. 4,7 трл доларів США витратив світ на підготовку, проведення й ліквідацію наслідків воєн першої половини XX ст. На ці кошти, міркував Б. Кругляк, можна було б безкоштовно годувати усе населення земної кулі або забезпечити житлом понад півмільярда людей. Найбільшим же лихом для людства слід вважати використання ядерної зброї у Хіросімі й Нагасакі в серпні 1945 р. У даній публікації Б. Кругляк жодним чином не виступає опозиціонером чи дисидентом. Навпаки, він неодноразово посиляється на основоположників наукового соціалізму, показуючи К. Маркса й Ф. Енгельса "послідовними й принциповими борцями за мир", наголошує на пацифістських ідеях В. Леніна, втілених у життя на прикладі "молодої радянської держави", захоплено цитує заяви Генерального секретаря ЦК КПРС М. Горбачова й засуджує американську адміністрацію, порівнюючи президента США Р. Рейгана з Геростратом, Нероном і Гітлером [6].

У публікації "У гостинному місті" Б. Кругляк прагне довести, що за часів "перебудови" зростає інтерес до розвитку історичного краєзнавства. Прикладом цього була IV республіканська українська наукова конференція, що відбулася в Миколаєві 1990 р. Історик захоплений "багатонаціональним складом конференції", дружбою, яка об'єднує краєзнавців з різних районів СРСР, наголошував на інтернаціональному, яке споріднювало радянських людей у єдину сім'ю. Автор у захопленні від міста: розповідав історію його створення, шукав її у назвах вулиць й навіть прагнув протиставити чистий Миколаїв неприбраній Сизрані. І знову відчуваємо дух радянської ідеології – Борис Абрамович ніби оспівував заводський музей міста як приклад у вихованні професійної гордості [7].

Переломною у публіцистичній і науковій спадщині Б. Кругляка була серія статей "Яким він був, В. І. Ленін?" ("Красный Октябрь", 1991 р., 6, 12, 13 квітня). Спершу автор публікацій ставить риторичне запитання: чому так сталося, що постать В. Леніна зазнала кардинальної переоцінки? Чому раніше в СРСР, відзначаючи чергову річницю від дня народження Ілліча, складалося враження, ніби весь світ радіє разом із нами, а зараз, на зміну парадності й помпезності, на адресу засновника радянської держави лунають слова осуду, ненависті? Чому В. Леніна обвинувачують в усіх сучасних негараздах? Чому усе кардинально змінилося?

"Леніна зробили спеціалістом у всіх галузях людських знань і діяльності. Навіть у книгах про балет притягалися посилання на Володимира Ілліча. Але сам В. Ленін не вважав себе універсалом й неодноразово наголошував на цьому", – стверджував Б. Кругляк [8, с. 505].

Створення ленінських музеїв, що нагадують розкішні палаци, у містах, де В. Ленін навіть ніколи не бував, Борис Кругляк назвав "даниною моді" [8, с. 505]. Історик засуджував демонтаж пам'ятників

В. Леніну в СРСР та країнах Східної Європи, не сприймав актів вандалізму у відношенні до них. Але поряд з цим питав читачів: а чи потрібно було, окрім високохудожніх скульптурних зображень вождя, ставити таку кількість халтурно зробленої скульптурної продукції, яка лише опошлює образ В. Леніна? [8, с. 505–506]. "Потворна догідливість, бажання потрафити вищестоящому керівництву і поставити "галочку" про виконання чергового заходу – ось те блюзнірство, яке багато в чому призвело до применшення авторитету Володимира Ілліча", – зауважував Борис Абрамович [8, с. 506].

А якої шкоди завдала авторитету імені В. Леніна відома формула: "Сталін – це Ленін сьогодні"! Видно, що для історика В. Ленін і Й. Сталін – абсолютно різні особистості. Б. Кругляк прагнув довести, що погляд на Й. Сталіна як "вірного учня" скомпрометував ім'я В. Леніна; що на тлі розсекречених у роки "перебудови" справ про часи "великого терору" для багатьох радянських громадян ім'я В. Леніна стало асоціюватися зі "сталінщиною"; для свідомості стало звичним приписування В. Леніну теоретичного обґрунтування терору. "Не було й не може бути рівності між Леніним і Сталінім, і час, нарешті, відокремити, відмежувати й провести чітку риску в діяльності цих людей" [8, с. 506].

Історик закликав дати об'єктивну оцінку постаті В. Леніна, а для цього необхідно, з глибоко наукових позицій, розпочати вивчення його життя, позбавитися як від непотрібного лакування, так і від ворожої упередженості [8, с. 509]. Наприкінці своїх міркувань Б. Кругляк радив звертатися до величезної теоретичної спадщини В. Леніна й шукати саме у ній дієві засоби для вирішення важливих завдань [8, с. 505–512].

Зауважимо, що саме серією публікацій про В. Леніна Б. Кругляк продовжив, розпочату у сизранській пресі дискусію про переоцінку ролі і місця особистості в історії. Апологети СРСР й старого мислення, зокрема дехто В. Беляєв, назвали погляди Б. Кругляка "звичайною кон'юнктуриною". У відповідь, знову ж таки на шпальтах "Красного Октября", щоправда, уже влітку 1992 р., історик зазначав, що відтепер має право на відстоювання власної думки, навіть якщо вона комусь не подобається; що на зміну його поглядів щодо постаті В. Леніна вплинули "Архіпелаг ГУЛАГ" О. Солженіцина, праці радянських та зарубіжних істориків, більш ретельне вивчення ленінських робіт. Б. Кругляк переконаний, що невдовзі будуть розсекречені чергові документи, які дадуть змогу об'єктивніше підійти до постаті В. Леніна. Борис Абрамович стверджував, що В. Ленін – як архітектор, який спланував погану будівлю, – винен у перетворенні СРСР на диктаторську державу, адже система ГУЛАГ виникла ще у роки громадянської війни й цвіт російської інтелігенції був висланий за межі СРСР у 1920-і рр. "Учні" ж пішли ще далі, причому до них історик зараховував не лише Й. Сталіна, але й М. Хрущова (розстріл в Новочеркаську) та Л. Брежнєва (арешти, заслання, ув'язнення опозиціонерів у психлікарнях).

Прикметно, що Борис Абрамович не заперечував активного цитування праць В. Леніна у своїх наукових дослідженнях, у тому числі у дисертаціях, й не жалкував про це. Він доводив, що В. Леніна слід вважати неперевершеним економістом, який був сучасником тих процесів, які відбувалися у Російській імперії наприкінці XIX – на початку XX ст. і становлять предмет дослідження для Б. Кругляка. Постать В. Леніна, наголошував публіцист, потребує нової об'єктивної оцінки, використання усього позитивного, що він залишив, аби не припуститися знову тих помилок, яких було чимало на тернистому шляху [9].

Варто наголосити на дискусійних матеріалах з історії сьогодення, пов'язаних із переоцінкою Б. Кругляком подій Другої світової війни. У публікації "Світло й тіні "сфери інтересів" (1989 р.) історик припускав, що якби англо-франко-радянські переговори, які велися до серпня 1939 р., завершилися успішно, навряд чи А. Гітлер вирішив би розпочати Другу світову війну. Пакт Молотова-Ріббентропа науковець оцінював як своєрідний Брестський мир 1918 р. у нових міжнародних умовах. Це був документ, необхідний на той час. Б. Кругляк упевнений, що не усі керівники знали про секретний протокол. Прикметно, що автор категорично проти вживання терміна "окупація" у відношенні до прибалтійських республік; він розглядав їх приєднання до СРСР як необхідний акт, адже ці країни перебували у безпосередній близькості від державного кордону СРСР, а тому могли стати зручним плацдармом для нападу на нього. Інша річ – жорстокі рецидиви сталінської політики, масові репресії, які розпочалися після приєднання Прибалтики до СРСР. Засуджував Б. Кругляк екстремістські рухи, що мали місце у середовищі прибалтів у роки Другої світової війни, а також виступав проти відокремлення цих республік зі складу СРСР [10].

Ще більш дискусійного характеру набула стаття Б. Кругляка "Ціна перемоги" (22 червня 1991 р.). У ній історик прагнув визначити кількість загиблих радянських воїнів та причини таких значних людських втрат. Врешті, науковець стверджував про 27 млн загиблих. Серед причин втрат автор називав ставлення радянського керівництва до людини як до "гвинтика", безболісно заміненого на інший у разі потреби; визволення міст до святкових дат; репресії командирів Червоної армії напередодні війни та у перші місяці після початку конфлікту. Історик заперечував

поширене у радянській науці твердження про раптовість нападу, називаючи його "напівправдою". 3,7 до 1 – таким було співвідношення втрат Червоної армії та її супротивників. Не применшуючи подвигу радянських солдатів, Б. Кругляк звертається до сучасників покінчити з міфом про те, що перемога у війні досягнута тільки завдяки "мудрому керівництву" Й. Сталіна [11].

Окреме місце у публіцистичних працях Б. Кругляка посідають міркування про реформування у сфері керівництва СРСР. 20 березня 1990 р. з'являється замітка Бориса Абрамовича "Вдивляючись у майбутнє", у якій автор підтримував скасування статті 6 Конституції СРСР про керівну й спрямовуючу роль партії, а відповідно, виступав прихильником формування багатопартійної політичної системи в СРСР й еволюції КПРС у партію парламентського типу. Борис Абрамович доводив, що багатопартійність – на благо партії, адже "через те що комуністам доведеться конкурувати у боротьбі за владу з іншими партіями й громадськими організаціями, які також будуть претендувати на роль правлячих, необхідно більш чітко підходити до формування своєї передвиборчої платформи, адже будь-яка нереальна або невиконана обіцянка підрве довіру виборців, вони віддадуть свої голоси не КПРС, а її конкурентам [12, с. 526].

Демократизм мислення Б. Кругляка й підтримка ідей "перебудови" знайшли негативну реакцію у середовищі радянських "консерваторів". Ветеран війни і праці, член КПРС з березня 1941 р. В. Павлов у замітці "Куди й до чого кличуть нас Б. Кругляк й А. Медведев" ("Красный Октябрь", 5 квітня 1990 р.) критично поставився до публікації "Вдивляючись у майбутнє", звинувачуючи Б. Кругляка у зневірі в перемогу комуністів-кандидатів на виборах Рад й доводячи, що комуністи висунули зі свого середовища найкращих представників, які проводили активну роботу із виборцем, а відповідно, тепер виборець буде постійно зустрічатися зі своїми депутатами й вимагати від них звіту за депутатські справи. У той же час В. Павлов значні надії покладав на М. Горбачова, вбачаючи у його діях "твердість, діловитість й рішучість, яких не вистачало раніше" [13, с. 33].

Дійсно, демократично звучать думки історика у публікаціях літа-осені 1991 р., коли СРСР доживав свої останні місяці. Б. Кругляк не підтримував серпневий путч, називаючи свою публікацію "Не можна бути розумнішим за свій народ". Б. Кругляк захоплювався Президентом Росії Б. Єльциним, називаючи його "сміливою й твердою людиною, яка підбрала компетентну й віддану демократії команду – команду, яка багато в чому складається з яскравих особистостей". Історика обурювала пасивність керівників радянських республік, які зайняли вичікувальну позицію й не чинили опору заколотникам. Б. Кругляк позитивно сприймав заборону діяльності Комуністичної партії, вважаючи, що невдовзі вона відновиться, але буде іншою, позбавленою тоталітарних елементів. На його думку, керівництво партії відірвалося від народу, перестало рахуватися з його думкою [14].

Із захопленням й великою надією сприймав Б. Кругляк ідею незалежності України на тлі розпаду СРСР. У публікаціях осені 1991 р. "Парадокси Конституції" (від 3, 4, 11 жовтня 1991 р.) історик доводив неможливість Конституції СРСР, з якою "нерідко обходяться надто вже вільно" (мається на увазі серпневий "путч"), його обурює бюрократизм у формуванні депутатського корпусу всіх рівнів, непрофесіоналізм, неврахування досвіду дореволюційного міського самоврядування й муніципальної служби європейських країн [15, с. 534–535]. Захоплення Україною як передовою республікою СРСР знаходимо у публікації "Ще не вмерла Україна" (від 15 листопада 1991 р.). Автор, будучи учасником наукових конференцій, що відбулися у Луцьку й Кам'янці-Подільському, прагнув протиставити досвід України в економічній царині російському досвідові. В Україні люди живуть матеріально краще, адже у межах республіки діють купони, живуть самостійно, прагнуть повсюдно використовувати національну символіку (жовто-блакитні прапори й тризуб, гімн "Ще не вмерла Україна"), повернути в науку й реальне життя імена заборонених раніше М. Грушевського, В. Винниченка, І. Мазепи. Історик радів з того, що відродження національної свідомості не містить антиросійської складової, а російська мова нарівно вживається з українською [16, с. 536–537].

Публіцистичні нотатки Б. Кругляка у сизранській пресі відображають тривалий шлях еволюції поглядів радянського ученого – від комуніста – до демократа. Б. Кругляк не був опозиціонером, він не прагнув жодним чином опонувати головним ідеологічним засадам Комуністичної партії, у роки "перебудови", не відходив від проголошених М. Горбачовим принципів побудови нового радянського суспільства. Швидше за все, деформацію поглядів ученого можна назвати рухом у дусі часу – планомірним, неквапним, проте свідомим й чітко скерованим. Патріот України Б. Кругляк вітав позитивні зрушення в історичній науці кінця 1980 – початку 1990-х рр., з радістю сприймає повернення із забуття відомих світочів вітчизняної історичної науки, реабілітацію невинно засуджених у радянський час. Вивчення публіцистичної спадщини історика Б. Кругляка, безперечно, цінне для вітчизняної науки, адже дозволяє визначити риси ментальності радянського інтелігента-ученого в період трансформації суспільства.

Список використаних джерел

1. Держархів Житомирської обл., ф Р-6502, оп. 1, спр. 1, 4 арк. 2. Венгерська В. Спомини про вчителя / В. Венгерська // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 27–29. 3. Мокрицький Г. Повернувся в Житомир, або В якому полку служили Леонід Брежнєв і Микола Щорс / Г. Мокрицький // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 30–31. 4. Сарбей В. Г. З любов'ю до України / В. Г. Сарбей // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 7–10. 5. Кругляк М. Економічна історія України початку ХХ ст. у науковій спадщині академіка Б. А. Кругляка / М. Кругляк // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 15–24. 6. Кругляк Б. А. Уберець мир от ядерной катастрофы / Б. А. Кругляк // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 495–497. 7. Кругляк Б. А. В гостеприимном городе / Б. А. Кругляк // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 498–500. 8. Кругляк Б. А. Каким он был, В. И. Ленин? / Б. А. Кругляк // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 504–512. 9. Что является данью моде? // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 36–38. 10. Молчанов А. Свет и тени "сферы интересов" / А. Молчанов // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 516–518. 11. Кругляк Б. А. Цена победы / Б. А. Кругляк // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 522–525. 12. Кругляк Б. А. Вглядываясь в будущее / Б. А. Кругляк // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 526–527. 13. Павлов В. Куда и к чему зовут нас Б. Кругляк и А. Медведев / В. Павлов // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 33–35. 14. Кругляк Б. А. Нельзя быть умнее своего народа / Б. А. Кругляк // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 528–530. 15. Кругляк Б. А. Парадоксы Конституции / Б. А. Кругляк // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 531–535. 16. Кругляк Б. А. "Ще не вмерла Україна". Заметки участника двух научных конференций, состоявшихся в суверенной республике / Б. А. Кругляк // Історик Борис Кругляк: наукове надбання Житомирщини, України і світу: (Праці. Спогади. Матеріали). Збірник / [упоряд. М. Кругляк]. – Житомир: Вид-во "Волинь", 2014. – С. 536–538.

Марина Кругляк**ИСТОРИК Б. А. КРУГЛЯКА ОБ ИСТОРИИ И СОВРЕМЕННОСТИ
(ИЗ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ ПЕРИОДА "ПЕРЕСТРОЙКИ")**

В статье автор представляет значительный биографический материал и, по сути, знакомит широкую общественность с личностью малоизвестного в Украине, но авторитетного в узких кругах исследователя экономической истории Украины, академика Бориса Кругляка. На примере публицистического наследия ученого, изданного в период "перестройки", показана эволюция общественных взглядов советской интеллигенции на историю и современность от коммунистической платформы к настоящему плюрализму и демократизму.

Ключевые слова: "перестройка", публицистика, партийность, коммунистическая идеология, плюрализм.

Marina Krygliak**THE HISTORY AND THE PRESENT DAYS BY THE HISTORIAN B.A. KRUGLIAK (FROM THE JOURNALISTIC HERITAGE OF THE "PERESTROIKA" PERIOD)**

In the article the author presents considerable biographical material and, basically, introduces the wide audience to a little-known figure in Ukraine, yet a respected researcher in the narrow circles of the economic history of Ukraine – the academician Borys Krugliak. Based on the scientist's journalistic heritage published during the "perestroika" period, the evolution from the communistic platform to the the genuine pluralism and democracy of public opinion of the Soviet intelligentsia about the history and the present is vividly shown.

Key words: "perestroika", journalism, party, communist ideology, pluralism.